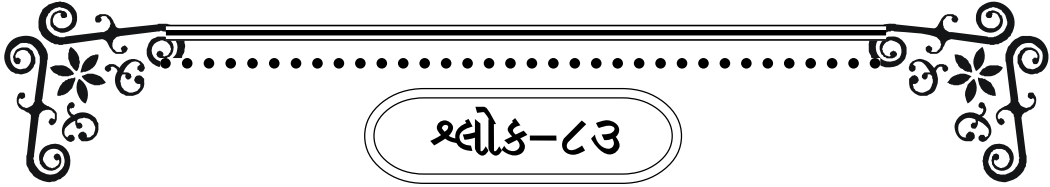

વ્યવહારચારિત્રનો અધિકાર છે. અંદર કળશોમાં તો નિશ્ચય આવે છે. એટલે કે જેને પ્રથમ આત્મા પવિત્ર શુદ્ધ આનંદ અને જ્ઞાતા-દૃષ્ટા છે, એવું જેને પ્રથમ ભાન થયું હોય, એને અહીંયા સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ કહે છે. એ ઉપરાંત અહીંયા તો વાત છે. જેને આત્માનું કલ્યાણ કરવું છે, એને એ કલ્યાણસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એનો પહેલો અનુભવ કરવો જોઈએ. અનુભવ વિના એ આત્મા શું ચીજ છે એની પ્રતીત કે વિશ્વાસ યથાર્થ હોઈ શકે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? એ ઉપરાંત અહીંયા તો વ્યવહારચારિત્રનો અધિકાર છે ને? જેને આત્મદર્શન

શુદ્ધ ચૈતન્ય સત્તા પુણ્ય-પાપના રાગથી ભિન્ન એવું ભાન થયું, એ ઉપરાંત જેને ચારિત્ર દશા હોય છે, એટલે કે સ્વરૂપમાં રમણતા, આનંદસ્વરૂપમાં રમણતારૂપી નિશ્ચય-સાયું ચારિત્ર હોય એને આવા વ્યવહારચારિત્રના વિકલ્પોની મર્યાદા છે. આહાહા...! એટલી આમાં શરતો છે. સમજાણું કાંઈ?

જેને આત્માની પરમાનંદ દશા, એવી મુક્તિ, એની જેને સ્પૃહા છે, એને તો પ્રથમ આત્મા મુક્તસ્વરૂપ આનંદ છે, એવી તો એને દષ્ટિ અનુભવમાં પહેલી હોવી જોઈએ. એ વિના એને ચારિત્ર હોય નહિ. અને એકલા સમ્યગ્દર્શનથી પણ કાંઈ મુક્તિ હોય નહિ. સમ્યગ્દર્શન ઉપરાંત સ્વરૂપમાં રમણતારૂપી ચારિત્ર હોય, એને આવા વ્યવહાર, સમિતિ, જોઈને ચાલવું વગેરે, શુભરાગ હોય છે. જેને સમ્યગ્દર્શન જ નથી, જેને અંતર ચારિત્ર જ નથી એને આવો વ્યવહાર ઈર્યાસમિતિનો વ્યવહાર પણ હોઈ શકે નહિ.

૮૩મો કળશ છે. ૮૨ સુધી આવી ગયા છે. ઈર્યાસમિતિનું ચાલે છે આ. આહાહા...!

શ્લોક-૮૩

(માલિની)

નિયતમિહ જનાનાં જન્મ જન્માર્ણવેઽસ્મિન્
સમિતિવિરહિતાનાં કામરોગાતુરાણામ્ ।
મુનિપ કુરુ તતસ્ત્વં ત્વન્મનોગેહમધ્યે
હ્યપવરકમમુષ્યાશ્ચારુયોષિત્સુમુક્તેઃ ॥૮૩॥

[શ્લોકાર્થ :-] અહીં (વિશ્વમાં) એ નક્કી છે કે આ જન્માર્ણવમાં (ભવસાગરમાં) સમિતિરહિત કામરોગાતુર (-ઈચ્છારૂપી રોગથી પીડિત) જનોનો જન્મ થાય છે. તેથી હે મુનિ! તું તારા મનરૂપી ઘરમાં આ સુમુક્તિરૂપી સુંદર સ્ત્રી માટે નિવાસગૃહ (ઓરડો) રાખ (અર્થાત્ તું મુક્તિનું ચિંતવન કર). ૮૩.

શ્લોક-૮૩ ઉપર પ્રવચન

નિયતમિહ જનાનાં જન્મ જન્માર્ણવેઽસ્મિન્
સમિતિવિરહિતાનાં કામરોગાતુરાણામ્ ।
મુનિપ કુરુ તતસ્ત્વં ત્વન્મનોગેહમધ્યે
હ્યપવરકમમુષ્યાશ્ચારુયોષિત્સુમુક્તેઃ ॥૮૩॥

શ્લોકાર્થ :- ‘અહીં (વિશ્વમાં) એ નક્કી છે કે આ જન્માર્ણવમાં (ભવસાગરમાં) સમિતિરહિત...’ જીવો રખડે છે. આત્માના આનંદના પરિણામન રહિત દશાવાળા રખડે છે. સમજાય છે કાંઈ? આત્માનો અતીન્દ્રિય આનંદ, એના ભાન વિના અને એની રમણતા વિના. સમિતિ એટલે સ્વરૂપમાં રમણતા થવી. આનંદમાં રમણતા એ સમિતિ નિશ્ચય, અને એ સાચું ચારિત્ર કહેવાય છે. એવું જેને નથી એ ‘જન્માર્ણવમાં (ભવસાગરમાં) સમિતિરહિત કામરોગાતુર (-ઈચ્છારૂપી રોગથી પીડિત)..’ છે. જેને કાંઈ કરવું જ નથી એવું સ્વરૂપ છે એવું જેને ભાન નથી, એને તો ઈચ્છારૂપી રોગ, એમાં આતુર છે. અજ્ઞાની આમ કાંઈક કરું, આમ કરું, પુણ્ય કરું, પાપ કરું, પરનું કરું, સ્વસન્મુખની દષ્ટિ છોડી, પરસન્મુખના વિકારો પરિણામમાં કર્તાથી પીડિત, દુઃખી છે એ. આહાહા...! ચોરાશીના અવતારમાં રખડનારા એ આત્માના સ્વરૂપની અંતર રમણતાના અભાવમાં પરની ઈચ્છાના કાર્યમાં રોકાયેલો, પોતે જ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપ છે, એમાં ભાન થઈને રમવું જોઈએ, કે જે મુક્તિનો અથવા સંસારના અંતનો ઉપાય છે. આહાહા...! એને નહિ કરીને કામાતુર એટલે ‘તુરાણામ્’ ઈચ્છાના રોગથી પીડાયેલા પ્રાણી, એમ કહે છે.

ઈચ્છા એ દુઃખ છે. આ કરવું... આ કરવું... આ કરવું... એવી ઈચ્છાથી પીડાયેલ પ્રાણી દુઃખી થયેલા ‘જનોનો જન્મ થાય છે.’ આવા જીવોનો ચોરાશીમાં અવતાર થાય છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? ‘(વિશ્વમાં) એ નક્કી છે...’ એમ. ચોક્કસ જ છે, કે ભવસાગરમાં તો આત્માના સ્વરૂપની રમણતા રહિત કામાતુર ‘જનોનો જન્મ થાય છે.’ આહાહા...! કલંકિત અવતાર. આ બધા અવતાર એ કલંક છે, કહે છે. ભગવાન આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાનનો સાગર આત્મા, એની જેને અંતર રમણતા. પહેલી રમણતા પણ વસ્તુ શું છે એનું ભાન હોય અને પછી રમણતા હોય. એટલે ભાન અને રમણતા વિનાના પ્રાણી, એમ કહે છે. ઈચ્છાથી પીડાયેલા એ જન્મ ધારણ કરે છે. આહાહા...!

‘તેથી હે મુનિ!’ ‘મુનિપ’ શબ્દ છે. પ એટલે .. ‘મુનિપ’ છે ને? ‘ચેતનજી’! પણ શું? પ કેમ છે? અમારા પંડિતજી કહે છે. મુનિપતિ એમ કહે છે. હે મુનિ! એમ. આહાહા...! ‘તું તારા મનરૂપી ઘરમાં...’ છે ને? ‘કુરુ તતસ્ત્વં ત્વન્મનોગેહમધ્યે’ આહાહા...! ‘હે મુનિ! તું તારા મનરૂપી ઘરમાં આ સુમુક્તિરૂપી સુંદર સ્ત્રી...’ પરમાનંદની પરિણતિ થવી એનું નામ મુક્તિ. એ ‘માટે નિવાસગૃહ...’ અંતરમાં મુક્તિની દશાની રમણતાનો વખત લે, એમ કહે છે. આહાહા...! તારા ઘરમાં એવી મુક્તિરૂપી નિવાસનું ઘર રાખ, ઓરડો એને માટે રાખ એમ કહે છે. આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા એ પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી પણ રહિત છે, એવી દષ્ટિ થઈ છે, એવા મુનિને કહે છે, કે તું તારા સ્વરૂપમાં હવે રમણ કર. મુક્તિને તારા ઘરમાં વસાવ, એમ કહે છે. બંધનના ભાવની દષ્ટિથી તું છુટ્યો છો, હવે દષ્ટિસહિતમાં સ્વરૂપમાં રાગથી મુક્ત

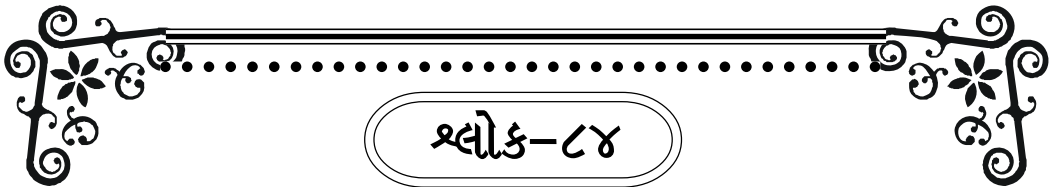
થવાની, એવી મુક્તિરૂપી સ્ત્રી, એનું ઘર રાખ. આહાહા..! એનું નિવાસ-ઘર ઓરડો રાખ. આહા..! આ પુણ્ય અને પાપને રાખવાનો ભાવ છે ને? કહે છે, એ તારો મિથ્યાત્વભાવ છે. એ જન્મવાના લક્ષણ તારા છે. ચોરાશીમાં જન્મવું... આહાહા..!

‘તેથી હે મુનિ!’ રાગથી રહિત પૂર્ણ પરમાત્મદશા, સિદ્ધદશા એના કારણરૂપ તારા મનમાં નિર્મળ પર્યાયમાં એનું ચિંતવન કર, એનું ધ્યાન કર, એમાં રમણતા કર, કે જેથી તને મુક્તિ થાય. શરતો ભારે આકરી. આહાહા..! જોઈને ચાલ, ઈર્ષ્યાસમિતિની વાત અહીં લીધી નથી. એ તો વ્યવહાર વચ્ચે હોય છે એવું જ્ઞાન કરાવ્યું છે. કરવાનું તો પ્રભુ! તારે અંતર સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમાં પરિણતિ કરવી એ તારી સમિતિ છે. નિશ્ચય, હોં! આ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન એ પાછું નહિ. આહાહા..! આ તો નિર્ભાત છે. નિભત પુરુષોનું કામ છે. એમ આવ્યું હતું. આહાહા..!

ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ અને જ્ઞાનની મૂર્તિ, એનું જેને એકાગ્રપણું થયું છે, એ નિભત પુરુષો બધી જગતની ચિંતાઓથી મુક્ત છે. સમજાય છે કાંઈ? એવી મુક્તિનું તું ચિંતવન કર એમ કહે છે. ચિંતવનનો અર્થ અંદર એકાગ્રતા કરવી. જ્ઞાનસ્વભાવભાવ, એવો તું, તેમાં એકાગ્ર થા. એ મુક્તિનો ઉપાય છે અને એ મુક્તિને તારા ઘરમાં વસાવવાનું કારણ છે. આહાહા..! ૮૪ કળશ.

આ સત્યની વાત તો જગતમાં બહારમાં રહી નહિ અને ઓલો વ્યવહાર એકલો રહી ગયો. ખોટા ઢસરડા. સર્પ ગયા અને લીસોટા રહ્યા. આમ ચાલવું, આમ ખાવું, આ કરવું, પણ એ તો બધી વિકલ્પની વાત છે, સાંભળને! શુભરાગ (છે). પણ એના પહેલા અંતર રાગરહિત સ્વરૂપની દૃષ્ટિ અને સ્વરૂપના અનુભવ વિના સ્વરૂપમાં રમણતાની સમિતિ ક્યાંથી આવશે? આહાહા..! જેણે સ્વરૂપ જ જોયું નથી, જાણ્યું નથી, દૃષ્ટિમાં લીધું નથી. એને સ્વરૂપમાં રમણતા ક્યાંથી હોય? એમ કહે છે. રમણતા એટલે ચારિત્ર. આહાહા..!

ચોરાશીના અવતારમાં જન્મવું પડશે નહિતર, કહે છે. આહાહા..! કોઈ ત્યાં તારી સહાય નથી. માટે આત્મા તારા નિજ સ્વભાવની સંભાળ કરી, અને એમાં રમણતારૂપી સમિતિ પ્રગટ કર. જેથી તને જન્મ-મરણ મટી જાય. અહીં આ વાત છે. આહાહા..!

શ્લોક-૮૪

(આર્યા)

નિશ્ચયરૂપાં સમિતિં સૂતે યદિ મુક્તિભાગભવેન્મોક્ષઃ

વત ન ચ લભતેઽપાયાત્ સંસારમહાણવે ભ્રમતિ ॥૮૪॥

[શ્લોકાર્થ :-] જો જીવ નિશ્ચયરૂપ સમિતિને ઉત્પન્ન કરે, તો તે મુક્તિને પામે છે— મોક્ષરૂપ થાય છે. પરંતુ સમિતિના નાશથી (-અભાવથી), અરેરે! તે મોક્ષ પામતો નથી, પણ સંસારરૂપી મહાસાગરમાં ભમે છે. ૮૪.

શ્લોક-૮૪ ઉપર પ્રવચન

૮૪મો કળશ.

નિશ્ચયરૂપાં સમિતિં સૂતે यदि मुक्तिभागभवेन्मोक्षः

वत न च लभतेऽपायात् संसारमहाणवे भ्रमति।।૮૪।।

શ્લોકાર્થ :- ‘જો જીવ નિશ્ચયરૂપ સમિતિને ઉત્પન્ન કરે,...’ શું કહે છે? જુઓ! દિગંબર સંતોની સનાતન પરિણતિની પ્રણાલિકા. છે અધિકાર વ્યવહારનો છતાં.. હોય જાણવાલાયક. આચરવા લાયક તો સ્વરૂપમાં રમણતા તે છે. નવતત્ત્વમાં સંવર-નિર્જરાની મુનિની દશા કેવી હોય એનું અહીં જ્ઞાન કરાવે છે. ચોથે ગુણસ્થાને સંવર-નિર્જરા અલ્પ હોય છે, પાંચમે ગુણસ્થાને વિશેષ હોય છે, મુનિને વિશેષ ઘણી હોય છે. એને એકલો પુણ્યભાવ જ હોય છે એમ છે નહિ. એમ કહે છે. એકલી ઈર્યાસમિતિ-જોઈને ચાલવું એ તો વિકલ્પ, રાગ છે. એ કાંઈ મુનિપણું નથી, અને એ કાંઈ ધર્મ નથી. આહાહા..!

કાલે કોઈનો એક કાગળ આવ્યો હતો, કે આ બધા મંદિરો કરે છે અને થાય છે એ કરતા તો આત્મામાં ઉતરવાની વાત ઢુંઢિયાને કરોને હવે. લ્યો, કો’કનો કાગળ આવ્યો હતો, બાપુ! ભાઈ! એ શુભરાગ હોય છે. અહીં જુઓને! વ્યવહારચારિત્ર હોય છે, એનું જ્ઞાન કરાવે છે. શુભરાગ, ભગવાનની ભક્તિ આદિ ધર્મ નથી. પણ અશુભરાગથી બચવા વચમાં એવો ભાવ આવે છે. જો એને કહે કે ના, ના એ છોડો. તો પછી આ વાંચવા, સાંભળવામાં પણ શુભરાગ છે. આ સાંભળવું એય શુભરાગ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ધ્રુવનું ઘુંટણ કરવું.

ઉત્તર :- ધ્રુવમાં ઘુંટણ કરે એ તો અંદર વિકલ્પ છે પહેલો. એય..! એને અંતરમાં દષ્ટિ સહિતની રમણતા તો અમુક કાળ રહી શકે નહિ. એથી એને આવો શુભભાવ હોય. એ કાગળ કો’કનો આવ્યો હતો. ક્યાંનો હતો? ‘મેરઠ’નો. પરબિડીયું આવે છે. એમ કે આ પ્રમાણે... અહીં તો ભઈ અમે કહેતા નથી. એ તો લોકો એને પ્રમાણે મંદિર આદિ શાસ્ત્રમાં હોય છે એટલે કરે છે. થાય છે. થાય છે એ તો એને કારણે થાય છે. ત્યારે અહીં કહે ઉતારો આમાં ઢુંઢિયાને મૂર્તિ બેસતી નથી માટે એને ચૈતન્યમાં ઉતારો એમ કહે છે. પણ ચૈતન્યનું હજી ભાન નથી. આહાહા..! હજી એમાં મૂર્તિ છે અને એનો ભક્તિભાવ આવે છે, એવી જેને ખબર નથી એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? તો

તો આ શ્રવણ કરવું એ શુભભાવ છે, આ વાંચવું એ શુભભાવ છે. શમો અરિહંતાણં, શમો સિદ્ધાણં એમ કરવું એ પણ એક શુભરાગ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ના, ના આ તો રાગની વ્યાખ્યા, બાપુ! એને ખબર નથી. એ બધા વિકલ્પો આવે છે, હોય છે. એ ધર્મ નથી. આહાહા...! ધર્મ તો એ વિકલ્પથી રહિત ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન, એનો અનુભવ થઈને દષ્ટિ થાય એ ધર્મની શરૂઆત છે. અને પછી સ્વરૂપમાં રમણતા કરવી, ઓ..હો...! ધન્ય અવતાર એ તો! એની દશા આનંદમાં ઝૂલતી હોય છે. એનું નામ ચારિત્ર છે. ચારિત્ર કાંઈ લૂગડા ફેરવ્યા અને નાગા થઈ ગયા, માટે ચારિત્ર (થઈ ગયું) એમ નથી. આહાહા...!

અહીં તો જેને જન્મ-મરણ મટાડીને મુક્તિ કરવી હોય એની વાત છે, ભાઈ! તો એને તો કહે છે, ‘જો જીવ નિશ્ચયરૂપ સમિતિને ઉત્પન્ન કરે,...’ જુઓ! અર્થ એમ છે ને? નિશ્ચય ભગવાનઆત્મા, અંતર સ્વરૂપમાં આનંદ અને જ્ઞાનનો સાગર આત્મા છે. આત્મા વસ્તુ છે ને? પદાર્થ છે ને? તો છે તો એમાં કોઈ શક્તિ, ગુણ, સ્વભાવ હોય કે નહિ? કે જડમાં જ ગુણ અને સ્વભાવ હોય અને આત્મામાં ન હોય? અરે...! જડમાં ગુણ અને સ્વભાવ એ પણ નક્કી કોણે કર્યા? એ તો આત્માએ (કર્યા). આત્મા અંદર એવો ત્રિકાળી કાયમ રહેનારો એનો સ્વભાવ છે. જ્ઞાન અને આનંદ અને સ્વચ્છતા, શુદ્ધતા, પવિત્રતા એવો એનો સ્વભાવ છે. એવા સ્વભાવમાં ‘સમિતિને ઉત્પન્ન કરે,...’ એમાંથી નિશ્ચય. શુદ્ધતા ઉત્પન્ન કરે, શુદ્ધતાનો સ્વભાવ છે એમાંથી શુદ્ધતા ઉત્પન્ન કરે. પુણ્ય-પાપના પરિણામ નહિ એમ કહે છે. આહાહા...!

‘નિશ્ચયરૂપ સમિતિ...’ અંતર આત્મા આનંદમાં પરિણમે, આનંદમાં રમે, એવી જે સાચી સમિતિ, એને પહેલી તો ઉત્પન્ન કરે, એમ કહે છે. આહાહા...! ઉત્પાદ છે ને? આ તો પર્યાય છે ને? ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ શુદ્ધ અને આનંદનું ધામ, ધ્રુવ ધામ, એમાંથી શુદ્ધ નિશ્ચયરૂપ સમિતિ પ્રગટ કરે. આ વીતરાગ દશા. કષાયના કલેશથી રહિત, અકષાયના આનંદ સહિત, એવી સમિતિને ઉત્પન્ન કરે, એને ધર્મ કહે છે. આહાહા...! ભારે ધર્મની વ્યાખ્યા, ભાઈ! ‘તો તે મુક્તિને પામે છે—’ કહો, સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- વધતા-વધતા...?

ઉત્તર :- વધતા-વધતા એ ઉત્પન્ન કરે છે, એમાંથી જ મુક્તિ થાય છે. એ સમિતિ એ સમિતિ છે ને આગળ વધ્યો એ. પરિણમન છે ને. એ બધું સમિતિનું પરિણમન છે. થોડું, ઘણું, જાણું.

‘પરંતુ સમિતિના નાશથી...’ આહાહા...! કહે છે, શુદ્ધ ભગવાનઆત્મા, આનંદનું સ્વરૂપ, એમાં જેની દષ્ટિ અને રમણતા નથી. ‘અરેરે!’ એમ કહે છે. ‘વત્ત’ છે ને? ‘અરેરેરે! તે

મોક્ષ પામતો નથી,...' એ ચોરાશીના અવતારમાં રખડશે. આહાહા...! કાગડા ને કૂતરા, કંથવા ને હાથી, નારકી ને ઢોર, આવા અવતાર... આહાહા...! બાપુ! તને ખબર નથી. જેને ભગવાનઆત્મા અંતર સ્વરૂપ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે જોયો, તીર્થંકરદેવ કેવળી પરમાત્માએ અનંત આનંદ અને જ્ઞાન ને શાંતિથી ભરેલું તત્ત્વ છે ઇ. એનો આશ્રય કરીને નિર્ભય દશા પ્રગટ કરે, એ સમિતિ કહો, મોક્ષમાર્ગ કહો બધું એક જ છે. એને સંસારનો છેડો આવે. પણ અરે...રે...! ખેદ છે કે, પ્રભુ! પોતાની જાતને નહિ સંભાળતા, પોતે આનંદનું ધામ આત્મા (છે), એની સન્મુખમાં રમણતા, શ્રદ્ધા નહિ કરતો. અરે...રે...! રાગની ક્રિયાના ભાવમાં પડ્યો, તે મોક્ષ નહિ પામે, એમ કહે છે. લ્યો, અહીં તો આત્માની રમણતા વિનાની એકલી ઈર્યા-વ્યવહાર એ પણ મોક્ષ નહિ પામે, ભાઈ! એમ કહ્યું. આત્માના અનુભવ અને અંતર રમણતા વિનાની એકલી ઈર્યાસમિતિ શુભભાવ (છે), એ પણ સંસાર છે. એનું ફળ સંસાર છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- એ તો સમિતિ જ ક્યાં છે?

ઉત્તર :- આ તો વ્યવહારે કહે ને લોકો. આમ બરાબર જોઈને ચાલે છે. કોઈ જીવને દુઃખ ન થાય એમ ચાલે છે. અરે...! પણ અંદરમાં વસ્તુ છે એમાં તો જોઈને ચાલતો નથી. એને જોયું નથી. અને જોયા વિના અંદરમાં રમણતા ક્યાંથી થાય? ભારે આકરું, ભાઈ! હજી તો આ વાત સાંભળવા મળતી નથી. અરે...રે...! ભાઈ! આ મુનિ અહીં ખેદ કરે છે. પ્રભુ! એ તારા આવા આનંદસ્વરૂપમાં અંતર સન્મુખની દષ્ટિ અને રમણતા વિના એકલી રાગની ક્રિયાથી મુક્તિ નહિ થાય એમ કહે છે. મોક્ષ નહિ થાય, અવતાર થશે. આહાહા...! એ તો અવતાર ચાહે સ્વર્ગનો હોય તો પણ ત્યાં અંગારાના દુઃખ છે, પ્રભુ! કષાયની ભઠ્ઠી બળે છે. આહાહા...!

‘અરેરે! તે મોક્ષ પામતો નથી, પણ સંસારરૂપી મહાસાગરમાં ભમે છે.’ આહાહા...! ચોરાશીના અવતાર અથાગ, એમાં ભમશે. અજ્ઞાની એમાં ભમશે એમ કહે છે. જેને સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એની સમિતિ એટલે કે જેને અંદર શુદ્ધ પરિણતિ, શુદ્ધ છે એવું ભાન નથી અને તેથી શુદ્ધની પરિણતિ દશા એને નથી. એમ. તેથી એને એકલી અશુદ્ધ પરિણતિ છે એમ કહે છે. ચાહે તો પુણ્યના ભાવ હોય કે પાપના ભાવ, બન્ને મલિન ભાવ છે. બન્ને સંસારમાં જન્મવાના કારણ છે. આહાહા...! એ ૮૪મો કળશ થયો, લ્યો.

‘સંસારરૂપી મહાસાગર...’ ભાષા તો એમ છે ને? ‘મહાર્ણવે’ આહાહા...! સંસાર મોટો દરિયો છે. પૃથ્વીના અવતાર, પાણીના અવતાર, અગ્નિના અવતાર, વાયુના અવતાર, કીડા, કાગડા, કૂતરા એવા અવતાર કરી કરીને સોથા નીકળી ગયા. જરી કાંઈક માણસ થાય, એમાં વળી પાંચ-પચ્ચીસ લાખ પૈસા થાય, બાયડી-છોકરા ઠીક થાય, ધંધો સારો જામે, તો અમે સુખી છીએ. મૂંઢ છે, સાંભળને! તને કોણ સુખી કહે છે? દુઃખના અંગારે દાઝી રહ્યો છો. એ... ‘હિંમતભાઈ’! આહાહા...! દુઃખના, કલેશના અંગારે બળી રહ્યો છે એ તો. આ

શેઠિયા, રાજા ને દેવ, બધા દુઃખને અંગારે સળગે છે. આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે એની ખબર નથી.

મુમુક્ષુ :- તન, મન થરથરે છે.

ઉત્તર :- તન તો કાંઈ થરથરતું ન હોય. અંદર રાગ થરથરે છે. વિકાર-વિકાર. રાગ અને દ્વેષની આક્રુણતા હોય. આહાહા...! ધંધો હમણાં બહુ સારો ધમધોકાર ચાલે છે. માણસ શું કહે? ધમધોકાર. આવી બધી અજ્ઞાનીની ભાષા હોય છે. હમણાં ધમધોકાર ચાલે છે. લાખ-લાખ, બે-બે લાખની પેદાશ. વીસ હજારનો ખર્ચ, એક લાખ એંશી હજાર વધે છે. શું છે પણ હવે? સાંભળને! દુઃખના અંગારે સળગે છો, તને ભાન નથી. એ જડ મારા છે અને જડ લક્ષ્મી મને મળી, એ તારી માન્યતા જ મૂર્ખાઈ ભરેલી છે. દુઃખના અંગારે સળગી રહ્યો છો અને માને છે કે મેં કર્યું. કેમ છે ભાઈ? બાદશાહી છે હમણાં. ઠીક. અક્કલનો ખાં છે, કહે છે. ‘ગુણવંતભાઈ’! અહીં તો આવું છે, ભાઈ! આહાહા...! આનંદનો ધામ પ્રભુ આત્મા, એના ઉપર તારી નજરું ન મળે અને નજરું એકલા પુણ્ય અને પાપના રાગમાં, પરમાં મૂંઢ થઈને ચોરાશીના અવતારમાં જન્મવાના તારા લક્ષણ છે. આહાહા...! એમ કહે છે અહીં. ‘શાંતિભાઈ’! શું હશે આવું? ભારે ભાઈ! ધરમ ભારે આકરો.

મુમુક્ષુ :- દુઃખને દુઃખ માનતો જ નથી.

ઉત્તર :- દુઃખની ખબર જ નથી. બસ પાંચ-પચ્ચીસ લાખ મળ્યા, શરીર સુંદર, બાયડી ઠીક, છોકરાઓ કઠ્ઠાગરા, વહુઓ સારા ઘરની...

મુમુક્ષુ :- એવું તો બધાને હોય નહિ.

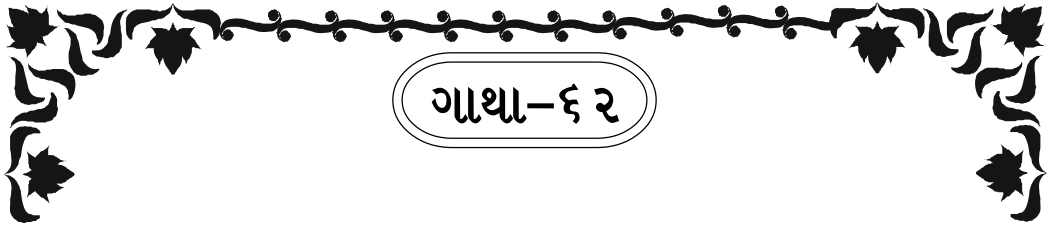
ઉત્તર :- બધું હોય નહિ લ્યો કહે છે. પણ આ તો કોઈકને ત્યાં એવું હોય.

મુમુક્ષુ :- હોય એમાં સંતોષ માને.

ઉત્તર :- ‘દ્વિપચંદ’ શેઠિયા છે ને? એને ત્યાં બધી બહારની સરખાઈ છે. ‘દ્વીપચંદ શેઠિયા’ ‘સરદાર શહેર’. કહેતા હતા. અત્યારે એને બધી સરખાઈ. છોકરા, એની વહુ સારા ઘરની, તેરાપંથી ગૃહસ્થોની હોય. સ્થાનવાસી તેરાપંથી. તો પણ એને બહુ ઓલું. પાંચ-સાત વહુ હોય, તો સૌનો દાગીનો સૌને આપે નહિ. સૌનો દાગીનો એક ઠેકાણે રાખે. જેને જોતો હોય એ લઈ જજો. એમ કે કાંઈક આ મારું-તારું થાય તો વળી પાછા વાંધા ઊઠે. સારા ઘરની દીકરી હોય, માટે વાંધો ટાળીને શાંતિ છે. એના ઘરમાં ઘણી શાંતિ છે. એની લાઈન જ જુદી છે. શેઠિયાના ઘરની. સવારથી સાંજ સુધી બધા ખાવામાં, પીવામાં બધામાં ગાયનો હોય ધર્મના. બહારની લાઈન ઘણી ઓલી છે. એ તો કહેતા પણ કહે અમારે વાસણ ઉતકનારી છોકરી, બાયું આવે, એ આ બોલે. અમે આનંદમાં રહેનારા છીએ, રાગ આદિ અમે નહિ, શરીરાદિ અમે નહિ, પૈસા અમારા નહિ, બાયડી અમારી નહિ, એમ કહે. એ પણ સારા ઘરની પૈસાવાળી... એમ બોલતા હતા. કામ કરનારી હોય એને પણ કેટલાક પુણ્ય (હોય). એ પણ દાગીના પહેરીને લૂગડા, વાસણ કરતા. એ કહેતા હતા. પુણ્યનું કહેતા હતા કે

ભરત ચક્રવર્તીનો અંશ છે અમારી પાસે તો. પણ ધૂળમાં શું છે? એવું તો અનંતવાર મળ્યું. એ તો દુઃખના દાળીયા છે. આહાહા...! કહો, એવી બધી સરખાઈ કોઈકને હોય. પણ એ તો પુણ્યની, ધૂળની સરખાઈને? એ તો દુઃખની હરખાઈ છે. આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા આનંદનો સાગર પ્રભુ અંદર, એમાં જેની નજરું નથી, અને એમાં જેની રમણતા નથી. નજર નથી એટલે સમ્યગ્દર્શન નથી. આહા...! એ તો સંસારરૂપી મહાસાગરમાં રખડશે. એ ઈર્યાસમિતિની વાત થઈ લ્યો. હવે ભાષાસમિતિ. પાંચ સમિતિમાં બીજી. અહીં તો સમિતિનું રૂપ જ બીજી જાત છે. ૬૨મી ગાથા.

ગાથા-૬૨

પેસુણ્ણહાસકવ્કસપરણિદપ્પપ્પસંસિયં વયણં ।

પરિચત્તા સપરહિદં ભાસાસમિદી વદંતસ્સ ॥૬૨॥

પૈશૂન્યહાસ્યકર્કશપરનિન્દાત્મપ્રશંસિતં વચનમ્ ।

પરિત્યજ્ય સ્વપરહિતં ભાષાસમિતિર્વદતઃ ॥૬૨॥

અત્ર ભાષાસમિતિસ્વરૂપમુક્તમ્ ।

કર્ણજપમુખવિનિર્ગતં નૃપતિકર્ણાભ્યર્ણગતં ચૈકપુરુષસ્ય એકકુટુમ્બસ્ય એકગ્રામસ્ય વા મહદ્વિપત્કારણં વચઃ પૈશૂન્યમ્ । ક્વચિત્ કદાચિત્ કિંચિત્ પરજનવિકારરૂપમવલોક્ય ત્વાકર્ણ્ય ચ હાસ્યાભિધાનનોકષાયસમુપજનિતમ્ ઈષદ્દુભમિશ્રિતમપ્યશુભકર્મકારણં પુરુષમુખવિકારગતં હાસ્યકર્મ । કર્ણશષ્કુલીવિવરાભ્યર્ણગોચરમાત્રેણ પરેષામપ્રીતિજનનં હિ કર્કશવચઃ । પરેષાં ભૂતાભૂતદૂષણપુરસ્સરવાક્યં પરનિન્દા । સ્વસ્ય ભૂતાભૂતગુણસ્તુતિરાત્મપ્રશંસા । એતત્સર્વમપ્રશસ્તવચઃ પરિત્યજ્ય સ્વસ્ય ચ પરસ્ય ચ શુભશુદ્ધપરિણતિકારણં વચો ભાષાસમિતિરિતિ ।

તથા ચોક્તં શ્રીગુણભદ્રસ્વામિભિઃ-

(માલિની)

“સમધિગતસમસ્તાઃ સર્વસાવદ્યદૂરાઃ

સ્વહિતનિહિતચિત્તાઃ શાંતસર્વપ્રચારાઃ ।

સ્વપરસફલજલ્પાઃ સર્વસંકલ્પમુક્તાઃ

કથમિહ ન વિમુક્તેર્ભાજનં તે વિમુક્તાઃ ॥”

નિજસ્તવન, પરનિદા, પિશુનતા, હાસ્ય, કર્કશ વચનને,
છોડી સ્વપરહિત જે વદે, ભાષાસમિતિ તેહને. ૬૨.

અન્વયાર્થ :- [પૈશૂન્યહાસ્યકર્કશપરનિન્દાત્મપ્રશંસિતં વચનમ્] પૈશૂન્ય (ચાડી), હાસ્ય, કર્કશ ભાષા, પરનિદા અને આત્મપ્રશંસારૂપ વચનો [પરિત્યજ્ય] પરિત્યાગીને [સ્વપરહિતં વદત] જે સ્વપરહિતરૂપ વચનો બોલે છે, તેને [ભાષાસમિતિઃ] ભાષાસમિતિ હોય છે.

ટીકા :- અહીં ભાષાસમિતિનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

ચાડીખોર માણસના મુખમાંથી નીકળેલાં અને રાજાના કાનની નિકટ પહોંચેલા, કોઈ એક પુરુષ, કોઈ એક કુટુંબ કે કોઈ એક ગામને મહા વિપત્તિના કારણભૂત એવા વચનો તે પૈશૂન્ય છે. ક્યાંક ક્યારેક કાંઈક પરજનોના વિકૃત રૂપને અવલોકીને અથવા સાંભળીને હાસ્ય નામના નોકપાયથી ઉત્પન્ન થતું, જરાક શુભ સાથે મિશ્રિત હોવા છતાં અશુભ કર્મનું કારણ પુરુષના મુખના વિકાર સાથે સંબંધવાળું, તે હાસ્યકર્મ છે. કાનના છિદ્રની નજીક પહોંચવામાત્રથી જે બીજાઓને અપ્રીતિ ઉપજાવે છે તે કર્કશ વચનો છે. બીજાનાં વિદ્યમાન-અવિદ્યમાન દૂષણપૂર્વકના વચનો (અર્થાત્ પરના સાચા તેમ જ જૂઠા દોષો કહેનારાં વચનો) તે પરનિદા છે. પોતાના વિદ્યમાન-અવિદ્યમાન ગુણોની સ્તુતિ તે આત્મપ્રશંસા છે.—આ બધાં અપ્રશસ્ત વચનો પરિત્યાગીને સ્વ તેમ જ પરને શુભ અને શુદ્ધ પરિણતિના કારણભૂત વચનો તે ભાષાસમિતિ છે.

એવી રીતે (આચાર્યવર) શ્રી ગુણભદ્રસ્વામીએ (આત્માનુશાસનમાં ૨૨૬મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

“[શ્લોકાર્થ :-] જેમણે બધું (વસ્તુસ્વરૂપ) જાણી લીધું છે, જેઓ સર્વ સાવદથી દૂર છે, જેમણે સ્વહિતમાં ચિત્તને સ્થાપ્યું છે, જેમને સર્વ પ્રચાર શાંત થયો છે, જેમની ભાષા સ્વપરને સફળ (હિતરૂપ) છે, જેઓ સર્વ સંકલ્પ રહિત છે, તે વિમુક્ત પુરુષો આ લોકમાં વિમુક્તિનું ભાજન કેમ ન હોય ? (અર્થાત્ આવા મુનિજનો અવશ્ય મોક્ષનાં પાત્ર છે.)”

ગાથા-૬૨ ઉપર પ્રવચન

પેસુણ્ણહાસકક્ષપરણિદપ્પપ્પસંસિયં વચણં ।
પરિચત્તા સપરહિદં ભાસાસમિદી વદંતસ્સ ॥૬૨॥

નીચે એનું હરિગીત.

નિજસ્તવન, પરનિદા, પિશુનતા, હાસ્ય, કર્કશ વચનને,
છોડી સ્વપરહિત જે વદે, ભાષાસમિતિ તેહને. ૬૨.

ટીકા :- ‘અહીં ભાષાસમિતિનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’

‘ચાડીખોર માણસના મુખમાંથી નીકળેલાં...’ ચાડીખોર માણસો હોય છે ને? કોઈકનું ક્યાંક ભરાવે, કોઈકનું ક્યાંક ભરાવે. આહાહા...! ‘ચાડીખોર માણસના મુખમાંથી નીકળેલાં અને રાજાના કાનની નિકટ પહોંચેલાં...’ રાજાના કાન સુધી જાય. ‘કોઈ એક પુરુષ...’ના ચાડીખોર. કોઈ એક પુરુષની ચાડી કરે કે ‘કોઈ એક કુટુંબ કે કોઈ એક ગામની...’ એમ. ‘મહા વિપત્તિના કારણભૂત...’ એ કુટુંબને, માણસને અને ગામને, મોટી આપત્તિ આવી પડે એવા શબ્દો બોલવા અને રાજાના કાને જાય તો હેરાન કરી નાખે.

મુમુક્ષુ :- અત્યારે તો રાજા રહ્યા નહીં.

ઉત્તર :- એ રાજા રહ્યા. પણ એ તો બીજા હોય ને. કાર્યકર્તા હોય બીજા. એ તો એના એ થયા.

‘મહાવિપત્તિના કારણભૂત એવાં વચનો તે પૈશૂન્ય છે.’ ચાડી-ચાડી. આહાહા...! કોઈકના ગુપ્ત એવા ભાવ હોય એ ચાડીખોર ખોલે, અને રાજા પાસે જાય તો લૂંટે, જીભ કાપી નાખે, હાથ કાપી નાખે. આહાહા...! એવા વચનો ધર્માત્મા ન બોલે એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? એવા શબ્દો ધર્માત્માને હોય નહિ. શબ્દો જ એવા હોય નહિ. એટલે એવો ભાવ ન હોય એમ કહેવું છે. શબ્દો તો જડ છે. એવા પૈશૂન્ય ભાવ છોડી દઈને. મુનિ સમિતિથી સ્વપરના હિતના વાક્યો કહે, એમ કહે છે.

હવે હાસ્યની વ્યાખ્યા કરે છે. હાસ્ય. ‘ક્યાંક...’ કોઈ ઠેકાણે ‘ક્યારેક...’ કોઈ કાળે ‘કાંઈક પરજનોના વિકૃત રૂપને અવલોકીને...’ ત્રણ શબ્દો છે. બીજા જનોનું વિકૃત રૂપ. ભાંડનું રૂપ કે એવું રૂપ દેખીને ‘ક્યાંક ક્યારેક કાંઈક...’ એમ. કોઈ ઠેકાણે, કોઈ કાળે અને કાંઈપણ થોડું ‘પરજનોના વિકૃત રૂપને અવલોકીને અથવા સાંભળીને હાસ્ય નામના નોકષાયથી ઉત્પન્ન થતું, જરાક શુભ સાથે મિશ્રિત હોવા છતાં અશુભકર્મનું કારણ, પુરુષના મુખના વિકાર સાથે સંબંધવાળું...’ આમ મોંઢુ ઓલું કરીને આમ મશ્કરી કરે છે ને? આહાહા...! એવા શબ્દો બોલે, સામાને મરવું પડે. લોઢાના બાણ જેવા આકરા વાગે. અરે...! સજ્જનોને એવા શબ્દો હોય? અહીં તો મુનિની વાત છે. મુનિ આવા ભાવને છોડી દે છે. એવા ભાવ હોતા નથી. ‘તે હાસ્યકર્મ છે.’ લ્યો.

મુમુક્ષુ :- જરાક શુભ સાથે મિશ્રિત...

ઉત્તર :- હા, શુભ સાથે મિશ્રિત કીધું. શુભ એટલે શું જરીક અંદર.. છે તો બધું અશુભ. પણ આ બહારના છે ને? હાસ્ય, મશ્કરી કરે ને? દાંત કાઢે એ પાપ જ છે.

‘કાનના છિદ્રની નજીક પહોંચવામાત્રથી જે બીજાઓને અપ્રીતિ ઉપજાવે છે તે કર્કશ

વચનો છે.’ કર્કશ વચન. એવા કઠોર વચન વીંછીના ડંખ જેવા લાગે. એવા વચનો સજ્જનો, ધર્માત્માને હોઈ શકે નહિ. આહાહા...! ‘બીજાનાં વિદ્યમાન-અવિદ્યમાન દૂષણપૂર્વકના વચનો...’ હવે જુઓ આ. બીજા માણસોમાં દૂષણ હો કે દૂષણ ન હો. ‘વિદ્યમાન-અવિદ્યમાન દૂષણપૂર્વકના વચનો...’ નિંદા છે ને? એમાં પરને દુઃખ થાય. આહાહા...! ‘બીજાનાં વિદ્યમાન...’ દૂષણો અને ‘અવિદ્યમાન દૂષણો...’ ન પણ હો. એવા વચનો ‘(અર્થાત્ પરના સાચા તેમ જ જૂઠા દોષો કહેનારાં વચનો)...’ એમ. ન હોય એને કહેવું અને હોય એનું કહેવું. દોષ હોય એને કહેવું અને દોષ ન હોય એને પાછા દોષ લગાડવા. બન્ને જૂઠા દોષો કહેનારા વચનોને પરનિંદા કહેવાય. એવા શબ્દો પાપના ભાવ છે એને. એ સજ્જનોને એવા શબ્દો હોઈ શકે નહિ. જોયું એમાં? પરમાં દૂષણ હોય છતાં કહેવું એ પણ પરનિંદા છે એમ કહે છે અહીં તો. ન હોય અને કહેવું એ તો એક દૂષણ છે, જૂઠું છે જ, પણ છે એના દૂષણો કહે તો સામાને દુઃખ થાય ને? સમજાણું કાંઈ? એવા શબ્દો છોડી દઈને એમ કહે છે. પરિત્યાગી છે ને છેલ્લું? એ બધા અપ્રશસ્ત વચનોને છોડી દઈને એમ કહે છે.

અને ‘પોતાના વિદ્યમાન-અવિદ્યમાન ગુણોની સ્તુતિ...’ જુઓ! સાચા ગુણો હોય અને પોતાની સ્તુતિ કરવી એ પણ એક નિંદા છે. પોતાની પ્રશંસા છે કહે છે. આહાહા...! અને અવિદ્યમાન. નથી ગુણોને ગુણો કહેવા એ તો દોષ છે જ. સમજાણું? આત્મપ્રશંસા. પણ છે એવા ગુણોનું પણ બહાર ફૂંકવું, કહેવું, એ પણ એક અપ્રશસ્ત ભાવ છે.

મુમુક્ષુ :- ખબર કેમ પડે?

ઉત્તર :- શું કહેવું હતું એને? ખબરનું શું કામ છે? એય...!

મુમુક્ષુ :- ઠગાવા દેવોને એને...

ઉત્તર :- તારે શું? બીજાને દુઃખ થાય એવું કરવાનું કારણ શું?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- કોણ કોને ઠગે? કો’કના એવા દૂષણ ઉઘાડવા એ સજ્જનનું કામ નથી એમ કહે છે અહીં તો. હોય, ખ્યાલમાં આવી જાય, છતાં કહેવા એ શોભે છે? એક ‘ભગવાનજીભાઈ’ કચ્છી હતા. ‘મુળી’માં. સ્થાનકવાસી હતા. પણ એને અમારા ઉપર બહુ પ્રેમ હતો. ભણેલા બહુ હતા. સાધુને ભણાવે એવા હતા. ‘મુળી’માં ‘ભગવાનજી’ કચ્છી. એ એકવાર તો એમ કહેતા હતા, કે ઓલી કૂતરી આવીને બેઠી હોય. શું કહેવાય એને ઓલું જરી કરીને? પણ આપણે હડ કહેવું એ એને તો કાંઈ નહિ પણ આપણને શોભે નહિ, એમ કહેતા. આપણે હડ. હડ કહીએ. એકવાર વાત કરતા હતા. ઘણાં શાસ્ત્રો વાંચેલા. ... શાસ્ત્રનું ભણતર ઘણું હતું. અમારા ઉપર એને પ્રેમ બહુ હતો. સ્થાનકવાસીમાં હોંશિયાર કહેવાતા. એક એ ‘ભવાનજીભાઈ’ અને એક ‘દામોદરશેઠ’ અહીં ‘દામનગર’ બે અને ત્રીજા ‘વીરજીભાઈ’ના બાપ ‘તારાયંદભાઈ’. એ ત્રણે શાસ્ત્રના ભણનારા, આખા કાઠિયાવાડમાં. એમાં નીતિમાં

‘તારાયંદભાઈ’ વધારે. એમ બધા ત્રણમાં ફેર હતા. ‘વીરજીભાઈ’ના બાપ. આમ નીતિવાળા બહુ. ‘તારાયંદભાઈ’ શાસ્ત્રો ભણાવે. દષ્ટિ ખોટી. દષ્ટિ ખોટી. એય...! ‘જયંતિભાઈ’! ‘તારાયંદભાઈ’ને જોયા હતા? ‘વીરજીભાઈ’ના બાપ. આમ મોટા પંડિત કહેવાય, હોં! સાધુની ટોળીને ભણાવે, આર્જિકાઓને ભણાવે. પણ દષ્ટિ ખોટી.

એક તો અમે પહેલા વહેલા (સંવત) ૧૯૮૨માં ‘જામનગર’ ગયેલા. અને જતીના અપાસરે ઉતર્યા. વ્યાખ્યાન આવ્યું. માણસ તો હજારો માણસ બહુ. ૧૯૮૨ની સાલની વાત છે. એમાં એક વાક્ય આવ્યું, જે કાંઈ મનની સરળતા, વચનની સરળતા, કાયાની સરળતા, એ ક્રિયા પુણ્યબંધનું કારણ છે. ધર્મ નહિ. ભાઈ! આવે છે ને આ? નામકર્મમાં. એ તો આવે છે જ્ઞાનસાગર છે ને? ‘જામનગર’નું ‘જ્ઞાનસાગર’ પુસ્તક છે. એમ કે ચાર પ્રકારે શુભ નામ કર્મ બંધાય. મનની સરળતા, કાળુ જોયા એ ભાસવું જોઈએ એ અવિસંવાદ અને જોગાણં. માટે કોઈ એમ કહે, કે મનની સરળતાના પરિણામ છે એ ધર્મ છે, એ નથી, કીધું. મનની સરળતાનો વિકલ્પ છે એ પુણ્ય છે. એમ ત્રણે કાયાના સરળતાના ભાવ છે એ પુણ્ય છે, ધર્મ નહિ. એટલે એને તો જરી વાત ઉંધી બેઠેલી. કોઈ નહોતું ત્યારે સાંજે એકલા આવ્યા. મહારાજ! આવી વાત તો લોકોને... મેં કીધું શું છે? લોકોને હવે ગમે તેને હોય. તમે જોવો ‘જ્ઞાનસાગર’માં જોવો. કીધું ચાર પ્રકારે શુભ નામકર્મ બંધાય છે. અને ચાર પ્રકારે અશુભ નામકર્મ બંધાય છે. મન-વચન-કાયાની અસરળતા અને વિખવાદ-ઝઘડો એ પાપ બાંધે છે. મન-વચન-કાયાની સરળતાના પરિણામ એ પુણ્ય બાંધે છે. પછી મન-વચન-કાયાના સરળતાના પરિણામ એ ધર્મ સંવર છે, બિલકુલ નહિ. ‘જ્ઞાનસાગર’માં આવે છે. એ સાધુ ભડકી ગયા. પણ એકલા, હોં! માણસ શાંત. કોઈ નહોતું ત્યારે સાંજે આવ્યા. મહારાજ! આ શું? મેં કીધું માર્ગ આ છે. લોકોને બેસે કે ન બેસે એથી શું થયું? ત્યાં તો એકલી ક્રિયામાં પોષા કરે અને પડિક્કમાણા કરે, એ બધો ભાવ એ ધર્મ છે એમ માને. ધૂળમાં પણ ધર્મ નથી, કીધું. મિથ્યાત્વ સહિત રાગની મંદતા છે. પણ માણસ શાંત. કાંઈ બોલે નહિ.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- બિલકુલ નહિ. ધર્મ-બર્મ પામવાને બહારનું કોઈ કારણ છે જ નહિ.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ તો એક પાત્ર ગણ્યા છે એક અપેક્ષાએ. પણ કઈ સરળતા? આવી સરળતા તો અનંતવાર કરી. કેમ થયો નહિ? નામકર્મ શુભભાવથી પુણ્ય બંધાય એવો પાઠ છે. બધું .. છે. ‘જ્ઞાનસાગર’માં પાઠ છે. પહેલા એ જ્ઞાનસાગર શીખેલા ને? ૧૯૬૮ની સાલમાં. ‘પાળિયાદ’. ‘પાલેજ’થી આવ્યા ત્યારે પહેલા એ શીખ્યા હતા. જ્ઞાનસાગરના આ થોકડા બધા. ચાર પ્રકારે પુણ્ય બાંધે. મનની સરળતા ... એવો શબ્દ છે. કાયાની સરળતા, મનની સરળતા, વાણીની સરળતા. બાપુ! માર્ગ તો આ છે કીધું. તમારા શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે જુઓ

આ. એ ધર્મ નથી. સરળતા પુણ્ય છે, વક્તા પાપ છે. અને એ સરળતા અને વક્તા વિનાની આત્માની દૃષ્ટિ અને અનુભવ કરવો એ ધર્મ છે. પણ એ બિચારા ભડકી ગયા હતા. લ્યો. કેટલાય સાધુ-અર્જિકાને ભણાવે. પણ આ વાત સાંભળીને ભડકી ગયા હતા. જુઓ! કીધું તમારા ‘જ્ઞાનસાગર’માં લખ્યું છે ને. તમારા ‘પુનાતર’ ‘પુનાતર’થી છપાણું છે ને? ‘જામનગર’ના પુનાતર છે ‘જ્ઞાનસાગર’ છપાયેલું છે. એ બહાર ચાલે છે. સ્થાનકવાસીમાં એ બહુ ચાલે છે. થોકડા શીખવે એમાં પહેલા એ જ શીખવો. છ કાય, નવતત્ત્વ, ગુણસ્થાન બધું.. છે આપણે અહીંયા બધું છે. દરેક પુસ્તક છે. અહીં તો મન-વચન અને કાયાના વલણવાળો ભાવ, ચાહે તો શુભ કે અશુભ એ બંધના કારણ છે. આત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદ પ્રભુ એના સન્મુખનો ભાવ એ ધર્મ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

‘પોતાના વિદ્યમાન-અવિદ્યમાન ગુણોની સ્તુતિ તે આત્મપ્રશંસા છે— આ બધા અપ્રશસ્ત વચનો પરિત્યાગીને સ્વ તેમ જ પરને શુભ અને શુદ્ધ પરિણતિના કારણભૂત વચનો...’ લ્યો. ઠીક. કાં સામાને શુભભાવ થાય એવું નિમિત્ત-વાણી અને કાં શુદ્ધતા થાય એવું નિમિત્ત-વાણી. વાણીમાં એ આવે. સમજાણું કાંઈ? ‘સ્વ તેમ જ પરને...’ જુઓને! પોતાને પણ શુભ અને અશુભ, અને પરને પણ શુભ અને શુદ્ધનું કારણ કહ્યું. નિમિત્ત છે ને?

ભગવાનઆત્મા રાગથી રહિત છે, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી રહિત છે. એ શુદ્ધના નિમિત્તના વચનો છે. પોતે સ્વરૂપમાં ન ઠરે ત્યારે, ભગવાનની ભક્તિ, પૂજા, નામસ્મરણનો ભાવ હોય છે, એ ભાષાસમિતિ શુભમાં નિમિત્ત છે. સમજાણું કાંઈ? કારણ કહ્યું છે અહીં તો, એય...! શુભભાવને શુદ્ધ પરિણતિને કારણભૂત છે. કારણભૂત ઓલો કરે ત્યારે ને? એવી ભાષાસમિતિ છે તો શુભભાવ. ભાષાસમિતિ બોલવું એ પણ એક શુભભાવ છે. સંવર-નિર્જરા નથી. ધર્મ નથી. આહાહા...! લ્યો, એને ભાષાસમિતિ કહે છે. મુનિ ધર્માત્માએ તો આવો, સ્વપરની નિંદા અને પ્રશંસારહિત, સ્વપરને શુભ અને શુદ્ધનું નિમિત્ત, એવી ભાષા હોય. ભાષા તો ભાષાને કારણે છે પણ એવો એનો ભાવ છે. એમ. એવો એવો શુભભાવ હોય છે.

‘એવી રીતે (આચાર્યવર) શ્રી ગુણભદ્રસ્વામીએ (આત્માનુશાસનમાં ૨૨૬માં શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :—’ લ્યો.

(માલિની)

સમધિગતસમસ્તા:	સર્વસાવદ્યાદૂરા:
સ્વહિતનિહિતચિત્તા:	શાંતસર્વપ્રચારા: ।
સ્વપરસફલજલ્પા:	સર્વસંકલ્પમુક્તા:
કથમિહ ન વિમુક્તેર્ભાજનં	તે વિમુક્તા: ।।

શ્લોકાર્થ :- ‘જેમણે બધું (વસ્તુસ્વરૂપ) જાણી લીધું છે,...’ ધર્માત્મા, મુનિએ તો જગતનું

બધું સ્વરૂપ જાણ્યું છે. પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, જીવ, અજીવ દરેક છ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ ભગવાને જે કીધું, પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ, એણે છ દ્રવ્ય કહ્યા, એના પેટા ભેદ નવ કહ્યા, એ બધું જેણે જાણી લીધું. પુણ્ય તે પુણ્ય છે, પાપ તે પાપ છે, આસ્રવ તે આસ્રવ છે. આત્મ સ્વભાવ તે સ્વભાવ છે. તેને આશ્રયે થતી સંવર-નિર્જરા દશા તે નિર્મળ છે. અજીવ તે અજીવ છે. એમ બધા તત્ત્વોની પૃથક્ પૃથક્ સ્થિતિ જેમ છે તેમ જેણે જાણી લીધી છે.

‘જેઓ સર્વ સાવધથી દૂર છે,...’ મુનિની વાત છે ને? બિલકુલ સાવધના પરિણામ એને (નથી). આહાહા...! આ તો મકાન કરાવે ત્યાં પોતે ઊભા રહે. પથરા કેટલા આવ્યા? ધૂળ ક્યાંથી આવી? વ્યવહારના પણ ઠેકાણાં ન મળે. આહાહા...! ગજબ વાત છે. પોતાના નામના બે-બે લાખ, પાંચ-પાંચ લાખના મકાન કરાવે. એકલા સાવધ-પાપ છે. એવા સાવધ વચનો મુનિને હોય નહિ. ‘જેમણે સ્વહિતમાં ચિત્તને સ્થાપ્યું છે,...’ આહાહા...! પોતાના જ્ઞાનની દશા સ્વહિતમાં છે હવે. એ જ્ઞાનમાં સ્વહિતનું સ્થાપન છે. ‘સ્વહિતમાં ચિત્તને સ્થાપ્યું છે,...’ મારો સ્વભાવ શુદ્ધ આનંદ, એમાં મારે રહેવું એવું સ્વહિત જેણે ચિત્તને હિતમાં સ્થાપ્યું છે. જોયું?

‘જેમને સર્વ પ્રચાર શાંત થયો છે,...’ એટલે? કાંઈક વહીવટ કરવો હોય કે ભાઈ! આ પાઠશાળા કરવી હોય તો એનો વહીવટ હું કરીશ. એવું મુનિને હોઈ શકે નહિ. આહાહા...! એક પુસ્તક બનાવો, એ બધી વ્યવસ્થા હું કરીશ. હું પ્રૂફ જોઈ દઈશ.

મુમુક્ષુ :- બરાબર છે કે નહિ એમ તો ખાતરી કરવી જોઈને?

ઉત્તર :- બરાબર છે એ કો’ક કહે એને કહે, પણ ત્યાં વહીવટ માથે કામ લે કે આટલું તો કામ તમારે કરવું પડશે. મુનિને માથે કાંઈ બોજો હોઈ શકે નહિ. એમ કહે છે. ભાઈ! આ તમારા નામનું પત્રક બહાર પાડીએ છીએ, માટે એ પત્રમાં તમારે એક-બે લેખ દેવા પડશે. એ બોજો મુનિને હોય નહિ. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- પ્રચારની ના પાડે છે.

ઉત્તર :- જુઓને શું કહે છે આ? ‘પ્રચાર = વહીવટ; કામ માથે લેવું તે;...’ આટલું કામ કરવું પડશે. આ છોકરાઓ છે. આપણે છાત્ર કરીએ છીએ. છ છાત્ર છે એમાંથી સવારમાં અડધો કલાક તમારે અહીં હંમેશા ઉપદેશ દેવો. મુનિ એવું કામ માથે લે જ નહિ. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હું.. એમ છે. અને છતાં શુભ આવે, પણ છતાં કામ માથે લેવું, આટલું કામ તો દરરોજ તમારે કરવું જ પડશે. સારા માણસ ઉપર હંમેશા બે કાગળ તો તમારે લખવા જ પડશે. એ કામ મુનિઓનું નહિ. આહાહા...! આપણે આવે છે ને? ‘પ્રવચનસાર’માં નથી આવતું? શું કહેવાય એને? ક્રમપ્રક્રમ મુનિ તો આમ આનંદમાં લહેર કરતા હોય. હળવા..

હળવા... હળવા... એને હવે આ કરવું, આ કરવું, પત્ર લખવા... પત્રો આવે ત્યારે એના જવાબ દેવા. એ બોજો મુનિને હોય નહિ. આહાહા...! થોકડાના થોકડા આવે. સવારના પચાસ-સો પત્રો. પાછા એના જવાબ લખ્યા હોય. એને માણસ રાખ્યો હોય. લખો. આ તો એકલા સંસારના ધંધા છે. સંસારની દુકાનો હલવી છે. આહાહા...! પ્રભુનો આવો માર્ગ છે. મુનિ તો નિવૃત્ત... નિવૃત્ત... નિવૃત્ત... નિવૃત્ત... નિવૃત્ત... નિવૃત્ત... રાગરહિત શુદ્ધતામાં જ્યાં રમી રહ્યા છે, એને આવા કામ માથે બોજા, એ હોઈ શકે જ નહિ. સમજાણું કાંઈ?

‘કામ માથે લેવું તે; આરંભ; બાહ્ય પ્રવૃત્તિ.’ એ મુનિને હોઈ શકે નહિ. અહીંયા એક પાંચ લાખનું મંદિર થાય છે ત્યાં હંમેશા તમારે કલાક જોવા આવવું. જોવા આવવું, બસ. એ કામ મુનિઓના નહિ. આહાહા...! એવું કામ મુનિ માથે લેતા નથી. આહાહા...! ‘જેમની ભાષા સ્વપરને સફળ (હિતરૂપ) છે,...’ એમ કહે છે. જેમાં પોતાનું હિત થાય એવું હોય કાં પરનું હિત થાય એવી જ ભાષા હોય. જેમાં એકેન્દ્રિય પ્રાણી પણ મરે, હિંસા થાય એવી ભાષા મુનિને હોય નહિ.

‘જેઓ સર્વ સંકલ્પ રહિત છે,...’ ભાષા જુઓ! આહાહા...! સંકલ્પ જ અહીં નથી. આનંદની લહેરમાં જ્યાં ઉછળે જ્યાં સંત, નગ્ન મુનિ, દિગંબર જંગલમાં વસતા હોય એ તો. આહાહા...! વીતરાગી મુનિ તો સંસારથી પર, પાર હોય છે. આ જ્યારે મકાનમાં હોય ત્યારે ઓલા વનમાં હોય. ઓલા બોલચાલ કરે ત્યારે ખુશી થાય, ઓલા મૌન હોય. આહાહા...! પંથ જ જુદા છે. ‘તે વિમુક્ત પુરુષો આ લોકમાં વિમુક્તિનું ભાજન કેમ ન હોય?’ આહાહા...! આવા મુક્તિમાં કેમ ન જાય? (અર્થાત્ આવા મુનિજનો અવશ્ય મોક્ષનાં પાત્ર છે.)’ લ્યો. આહાહા...! જેની દશા અંતરમાં આનંદનો ઉછાળ, છોળ મારી રહી છે. જેને કોઈવાર શુભ વિકલ્પ આવે છે. છતાં એનો આદર છે નહિ. આવા મુનિઓ મુક્તિમાં કેમ ન જાય? કહે છે. આહાહા...! જરૂર જાય. લ્યો. આ સિવાયના અજ્ઞાનીઓ બંધના ભાવ લે, અને મુનિપણું માને એ સંસારમાં કેમ ન જાય? જરૂર સંસારમાં જાય. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)